דאס פראבלעם - אינדיען

(פערטער ארטיקעל)

פון מאריס מייער

היסטאָרישע און אקטואלע פאקטן־וועגען דעם לאנד, איהרע פעלקער, זייערע קעמפפע, איהר אדמיניסטראציע און איהרע באציהונגען מיט דער ענגלישער מלוכה.

ענגלאנד האט זיכער געהאט גרויסע נוצען פון אינדיען, אבער אינדיען האט איך אהן א שום ספק געהאט גרויסע נוצען פון ענגלאנד. די קאלאָניאל פאָליטיק פון ענגלאנד האט זיך שטענדיג אויסגעצייכנט דערמיט, וואס זי איז ניט בלויז געווען א פאָליטיק פון עראָבערונג און הערשאפט, נאר אויך א פאָליטיק פון ענטוויקלונג, ציוויליזאציע און פראָגרעס, וואס האט דירעקט און אינדירעקט געפיהרט צו דערהויבען די פעלקער, וואס זענען געווען אונטער ענגלאנדס הערשאפט און זיי דערברענגען צו דער מדרגה פון זעלבסטפארוואלטונג. די הערשאפט פון ענגלאנד און אינדיען איז אויך וועגן־נינסטענס טיילווייז באנוצט געווארען אין דער זעלבער דירעקציע.

ענגלאנד האט פון אינדיען געהאט קודם כל דעם גרויסען נוצען, וואס זי האט דארט געהאט א בעדייטענדען מאַרקעט פאר איהרע פראָדוקטען, א חוץ דעם וואס צעהנדליגע טוויזענטער ענגלענדער האָבען דארט געקראָגען גוטע באשעפטיגונגען אלס בעאמטע און אלס סאָלדאטען. דער האנדעל פון ענגלאנד מיט אינדיען האט שוין דערגרייכט צו אזא מדרגה, אז ענגלאנד האט געהאט איבער 35 מיליאָן פונט יעהרליך פראָפיט פון דעם האנדעל וואס דאס איז א קאלאָסאלע סומע. א חוץ דעם האט ענגלאנד דורך איהר פארבינדונג מיט אינדיען געהאט א מעגליכקייט אויך אויסצונעפינען און צו פארנעמען דעם קאָנטינענט אויסטראליען מיט די אינזלען ארום, ניו זילאנד און אנדערע און זיי צוצוזעצען צו דעם בריטישען רייך. ווען ענגלאנד זאָל ניט געווען האָבען אינדיען אין מיטען וואָלט געווען פאר איהר א צו גרויסער מהלך צו שיקען עראָבערער דיי רעקט קיין אויסטראליען. צוליעב איהרע אינטערעסען אין אינדיען האט ענגלאנד אויך געזוכט צו באקומען אין איהר באזיץ דעם סועץ קאנאל. וואס פארבינדט אויף א דירעקטען אופן די ימים אין די לענדער פון מזרח און מערב. דאס מיינט אז ענגלאנדס הערשאפט איבער אינדיען איז געווען א זעהר וויכטיגער פאקטאר אין דער ענטוויקלונג פון בריטישען רייך. אינדיען איז אויך א זעהר וויכטיגער רינג פון דעם רייך, און עס קען קיין ספק ניט זיין, אז ענגלאנד קען בשום אופן ניט דערלויבען אז דער דאָזיגער רינג זאָל זיך אפרייסען, ווייל דאס וואָלט געקענט די גאנצע קייט, דאס גאנצע רייך צושטערען.

די נוצען וואס ענגלאנד האט געבראכט און ברענגט צו אינדיען זענען אויך אונגעהייער גרויס. די ענגלענדער האָבען דארט איינגעפיהרט אלע מאָדערנע ערפינדונגען, טראָץ דעם וואס די אינדיער האָבען אין זייער נארישער צוריקגעשטאנענקייט דאס ניט געוואָלט האָבען. די ענגלענדער האָבען געהאָלפען באקומען די גרויסע הונגערס, וואס האָבען דאס לאנד ארומגענומען פון צייט צו צייט און פארורזאכט אונגעהייערע ליידען אין פארלוסטען פון מיליאָנען מענשען. די ענגלענדער האָבען אין אינדיען באקומען די זאָגאר אויסגעראטען די מנפות, טשומא און כאָלערא, וועלכע זיינען געווען אפטע געסט אין יענעם לאנד. וועלכע האָבען דארט אויסגעהרג'עט מיליאָנען מענשען, און געשאפען א גרויסע סכנה פאר דער גאנצער וועלט.

די ענגלענדער האָבען געשאפען די מעגליכקייט פון ביל'דונג פאר דעם יונגען דור, און באקומען די גרויסע שטערב־ליכקייט צווישען קינדער. די ענגלענדער האָבען אויך געצוימט דעם אבערגלויבען

און די ווילדע מנהגים פון די אינדישע פעלקער. זיי האָבען למשל פארבאטען דעם מנהג צו פארברענען די לעבעדיגע אלמנה צוזאמען מיט איהר טויטען מאן. זיי האָבען באשערענקט דאס חתונה מאכען קליינע קינדער, און אנדערע אזעלכע זיטען, וועלכע ציינען אויף א צושטאנד פון אפ־געשטאנענקייט, פון האלבער ווילדקייט.

די ענגלענדער האָבען אויך געהאלטען נאך איצט גלייכגעוויכט צווישען די פארשיעדענע פעלקער און העליגיעס אין אינדיען. עס עקזיסטירט אן אונגעהייער גרויסער האס צווישען די פארשיעדענע פעלקער און צווישען די פארשיעדענע רעליגיעזע פעקטעס וואס זיינען אין אינדיען פאראנען. צוליעב זייער פאנאטיזם, אבערגלויבען און אפנעיגטא־נענקייט, זיינען זיי נאך איצט אומשטאנד זיך צו ווארפען איינע אויף די אנדערע און אויף א בלוטיגען אופן זוכען איינע די צווייטע צו פארניכטען.

עס איז אמת, אז גראדע דורך אט דעם האס און דורך דער ניינונג זיך צו פאר־ניכטען איינע די אנדערע, האט ענגלאנד געקענט ענטוויקלען און אויפהאלטען איהר שען, אז אינדיען זאָל זיך אפרייסען פון די אינדישע פעלקער.

עס איז אבער אויך אן אבסאָלוטער פאקט, אז די ענגלישע מאכט האט געהאלטען א גלייכגעוויכט, און גע־זוכט צו ווירקען אז די צוזאמענשטויסען צווישען די אינדישע פעלקער און רעלי־גיעס זאָלען זיין וואס ווייניגער און וואס שוואכער. עס קען קיין ספק ניט זיין, דאס תען די ענגלענדער זאָלען פארלירען די ממשלה און מאכט אין אינדיען, דאן וואָלט דאס לאנד פאר א לאנגער צייט געווען א בלוטיגע שלאכטפעלד. און די פעלקער דארט וואָלטען געזוכט זיך איינע די צווייטע צו פארטיליגען. שוין אפנע־רעדט דערפון, וואס עס וואָלט זיך אנגע־הויבען א נייע עפּאָכע פון אינוואזיעס אין יענעם לאנד. עס וואָלטען זיך געפונען נייע בעלעגס, וועלכע וואָלטען וועלען אינ־דיען באזיצען.

אט צוליעב דעם טאקי, ווייל ניט נאר האט אינדיען געבראכט צו ענגלאנד און ענגלאנד צו אינדיען, נאר זיי זיינען אויך אבסאָלוט נויטיג איינע פאר די צוויי־טע, באשטעהט דאס פארבלעס פון אינ־דיען הויפטזעכליך אין דעם, ווי עס צו מאכען א צופרידענגעשטעלטער טייל פאר דעם בריטישען רייך.

נאָר פאראינטערעסירטע פּערזאָנען האָבען אין פרעמדע אינטערעסען, און נאָר מענשען מיט צופלאכטע פאנטאזיעס קענען וויינ־וועל אויך אנאליזירען די פאָדערונגען פון די אינדישע פעלקער.

מאכט אין אינדיען. עס איז אבער אויך אן אבסאָלוטער פאקט, אז די ענגלישע מאכט האט געהאלטען א גלייכגעוויכט, און גע־זוכט צו ווירקען אז די צוזאמענשטויסען צווישען די אינדישע פעלקער און רעלי־גיעס זאָלען זיין וואס ווייניגער און וואס שוואכער. עס קען קיין ספק ניט זיין, דאס תען די ענגלענדער זאָלען פארלירען די ממשלה און מאכט אין אינדיען, דאן וואָלט דאס לאנד פאר א לאנגער צייט געווען א בלוטיגע שלאכטפעלד. און די פעלקער דארט וואָלטען געזוכט זיך איינע די צווייטע צו פארטיליגען. שוין אפנע־רעדט דערפון, וואס עס וואָלט זיך אנגע־הויבען א נייע עפּאָכע פון אינוואזיעס אין יענעם לאנד. עס וואָלטען זיך געפונען נייע בעלעגס, וועלכע וואָלטען וועלען אינ־דיען באזיצען.

אט צוליעב דעם טאקי, ווייל ניט נאר האט אינדיען געבראכט צו ענגלאנד און ענגלאנד צו אינדיען, נאר זיי זיינען אויך אבסאָלוט נויטיג איינע פאר די צוויי־טע, באשטעהט דאס פארבלעס פון אינ־דיען הויפטזעכליך אין דעם, ווי עס צו מאכען א צופרידענגעשטעלטער טייל פאר דעם בריטישען רייך.

נאָר פאראינטערעסירטע פּערזאָנען האָבען אין פרעמדע אינטערעסען, און נאָר מענשען מיט צופלאכטע פאנטאזיעס קענען וויינ־וועל אויך אנאליזירען די פאָדערונגען פון די אינדישע פעלקער.

דעם לעזערס ווינקעל

ווערטער רעדאקטאר!

ערלויבט מיר א שטיקעל פּלאץ אין אייער צייטונג פאר פאָלגענדע צייִלען. פון צייט צו צייט, רייסט זיך ארויס א קרעטץ פון די אידיש אפרוואנדעטע און פארווהאנטע הארץ, דאס אויך אין אונזער שטאדט טאראנטא בפרט. האָבען זיך אריינגעכאפּט די גיפטיגע באציִלען פון באָיקאָט געגען איטען, און מען גיט אונז צו פילען דאס מיר זיינען דא שטיפקינ־דער און יתומים.

וועה איז דעם בעסטען שטיפקינד, און וועה איז דעם שעהנסטען יתום.

א קינד וואס האט עלטערען, איז שטענדיג געדעכט. א קינד וואס האָט אהיים איז אימער שעהן, זיין נאריישקייט איז א חכמה, און זיין פארברעכען איז אן אונגליק און א טיבה. אבער מיין שרעק־ליכע זאך. דער וואס האט א היים און א טאטען מיט א מאמען געפינט פאר־טיידיגער אפילו ביי פרעמדע. איינינע וויילען זיך צושמייכלען צו זיינע עלטע־רען, און איינינע האָבען מורא פאר א קריעג און זיי פארזעהן. די סקאנדאלען פון דעם ערגסטען קינד פון אין שטאדט. נאנץ אנדערש איז אבער דער שיקזאל פון שטיף קינד און פון יתום. דער וואס האט קיינע עלטערען און קיין היים וואס זאָל איהם באשיצען, דער איז הפקר פאר אלעמען. ווער עס האט א האנט לייגט אויף איהם און ווער עס האט א זידעל וועט זאנט אויף איהם. געהט ער אראפּ די ברייט א האָר פון גלייכען וועג וועט ער פארשריען ווי דער ערגסטער און עס ווערט דערפון א קאָך און א לייארעס פון אלע זייטען. דעם שטיפקינד וויל מען קיין זאך ניט מוחל זיין. דעם יתום וויל מען קיין זאך ניט פארשווייגען.

וועה איז דעם אידען זאָלאנג ער איז א שטיעפקינד אין יעדען לאנד, און איז א יתום אין דער גאנצער וועלט. דאס שלעכטעס וואס דער איד טוט זעהט אי־מער אויס ווי א בארג, וועהרענד זיינע גוטע מעשים ווערען פארזעהן, פארשווי־גען און פארלייקענט.

שטיפקינדער זיינען מיר איבעראל, אפילו אין די צייווילזירטע מדינות, אפילו דארט וואו די בירגער זע־נען גוט, און די געזעצען פון לאנד זיינען גערעכטע. אויך דארט זיינען מיר שטיפע־קינדער און מען האלט אונז פאר די ערגס־טע אין דער וועלט. דער קלענסטער חטא פון א אידען ווערט צוליינט, און צור שמירט און פארגרעסערט ביז עס ווערט א גרויסער בארג, וועהרענד טייוולישע פארברעכען פון א ניט אידען ווערט פאר־שווייגען און פארגעסען.

אלס ביישפּיעל קענען מיר נעהמען די לעצטע פאסירונגען פון פאלעסטינע. מען האָט אונז אָפּגעגעבען אונזער אמאָ־ליגע אלטע היים, (אז מען וויל קען מען זאָגען דאס מיר האָבען נאנץ מייער באַ־צאהלט מיט אונזערע מענשליכע קרבנות אויף די שלאכטפעלדער). מיר האָבען גענומען אויפבויען אונזער היים מיט אונ־זערע כחות, מיט אונזערע איינענע עגלה־שווייס און בלוט. מיך האָבען אונזערע שכנים געגעבען עסען, טריינקען, שוכען און קליידען. מיר האָבען זייערע קראנקע געזוכט געמאכט. מיר האָבען זייערע בלינדע זעהענדיג געמאכט. מיר האָבען זייערע טויבע הערענדיג געמאכט. אלעס וואס עס איז נאר געווען מעגליך צו טאָן פאר זיי האָבען מיר געטאָן, און אם ענדע מיט וואס האָבען זיי אונז באצאָהלט? עס איז אלעמען באוואוסט, און די וועלט פארטראגט עס מיט געדולד. און מיט פריינדשאפט ווי ברידער פארטראגען די זינד פון א ברודער, ווי עלטערען וואס זיינען מוחל די חטאים פון זייערע קינדער, און איינינע גיבען נאך זיי געדעכט.

ניט אזוי פיהרט מען זיך אבער מיט אונז, מיט די יתומים און שטיפקינדער, וואס האָבען קיין איינענע רעגיערונג, קיין איינענע מדינה, קיין היים, קיין ארמיי און קיין מאכט. און דעריבער איז אלע אונזערע מעלות וועהרען פארלייקענט און פארזעהן, נאר אונזערע חסרונות ווערען אויפגעבלאזען און ארויסגעשטעלט. איז דעריבער נאר קיין וואונדער ניט אונזערע שכנים מאכען אויסנאמס געגען אונז און ווילען אונז ניט געבען קיין באַ־שעפטיגונג. אמת, מיר דארפען ניט זיצען מיט פארלייגטע הענט און קיין זאך נאר ניט טאָן. מיר מוזען לאָזען הערען אונזער שטימע. דאס מען באגעהט געגען אונז אן אונרעכט, וואס מען לאָזט אונז ניט פאר־דיענען צו מאכען א לעבען פאר אונזערע פרויען און קינדער, אבער דאס קענען מיר פאָדערען דורך פארשיעדענע מיטלען. אבער צו וואס איז דער סטראשנאק, ווי איינער האָט זיך אויסגעדריקט אין אייער צייטונג, אז עס איז שוין געקומען די צייט, דאס אידען זאָלען זיין פאר אידען אָדער ווי מר. י. פיינגלמאן, מיטארבייטער פון אייער צייטונג שרייבט, אז דער איינציגער מיטעל ווי אזוי צו אויסהיילען א גיפטיגע וואונד, איז צו איינגעבען דעם חולה געגענגיפט. אז אך און אז וועה וואָלט געווען צו די אידען פון טאראנטא, ווען די ניט־אידען וואָלטען אויך ארויס מיט אזא לאָזונג איד פאר איד, און ניט איד פאר ניט איד. כאָטש זיי האלטען אונז פאר שטיף ברידער, פונדעסטוועגען דאר־פען מיר ביי זיך ניט זיין גענארט, אז די אידען מאכען דאך א לעבען פון די שכנים די ניט אידען. פרעגט די הונדער־טער אידישע קרעמער און פאבריקאנטען, וועט איהר הערען וואס זיי וועלען אויך זאָגען, דאס ווען ניט אונזערע שכנים, אז מען וויל אויך שטעהן אין ביזנעס. אמת, דאס ווען אונ־זערע קינדער קומען אריין אין איינינע גע־שעפטען פון אונזערע שכנים, און מען וויל

אונזערע גאלדענע ניכער

פון העלענא חנה טאן.

(ירושלים.)

ווען די פארטרעטער פון דער אידי־שער אגענץ האבען זיך אין מערץ פאר־זאמעלט צו זייער זיצונג אין לאנדאן, האט נעטראפען די ידיעה וועגען לאדד באל־פור'ס פטירה. די דאזיגע ידיעה האט אויסגעי דערוועקט דעם געפיהל פון טי־פער דאנקבארקייט צו דעם מאן, וועלכער האט אויסגעוויזען אזוי פיעל פארשטענ־דעניש פאר די נויטען און באדערפענישען פון ניכטן אידישען פאלק, און האט אויף זיך גענומען די אויפגאבע צו געבען א נייע וועגרונג דעם גורל פון'ם אידישען פאלק. וועלענדיג געבען דער דאזיגער דאנקבארקייט א קענטיגען אויסדרוק, און כדי צו שאפען אזא אנדענקונג, וואס זאָל אויף אייביג פארבינדען באלפור'ס נאמען מיט די געמען פון די באוועגענדע קרעפטען אינ'ם אידענטום פון זיין עפּאָ־כע, איז אנטשטאנען דער פּלאן ארויסצו־געבען צו זיין אנדענקונג א נייעם נאל־דענעם בוך.

אונ'ם דאזיגען בוך זאָלען זיך, אויף וויפיעל עס איז מעגליך, איינשרייבען אלע אידישע געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס און פראמיינענטע פערזענליכקייטען פון אלע לענדער אין דער וועלט, אלס פאר־עהרונגס אויסדרוק פאר'ן פארשטארבע־נעם. אזאי ארום זאָל אויף א איינגאנאר־טיגען אופן אנטשטעהן אין דער גאנצער וועלט א היסטאָרישע פארצייכענונג פון דער אידישער ווירקזאמקייט, און פון דער דאזיגער מערקווירדיגער און אין א סך באציהונגען וויכטיגער באציכונג זאָל איין עקזעמפּלאר בלייבען אין באזיץ פון'ם אידישען פאלק — אינ'ם הויפט ביור א פון קרן קימת — און א צווייטער זאָל איבערגעגעבען ווערען דעם בריטישען מו־זייאום. דער קרן קימת האָפט, אז דאס וועלט־אידענטום וועט ארויסווייזען אינ־טערעס פאר דעם דאזיגען פּלאן און וועט זיך פאר נארנישט אפשטעלען אויסצודרי־הען איהר דאנקבארקייט אויף זיין הים־טארישען וועג.

דער סך־הכל פון 100.000 פונט, וועלכען דער קרן־קימת האָפט צו געווינען דורך 5000 איינשרייבונגען אינ'ם גאנ־דענעם באלפור־בוך, זאָל פארווענדעט ווערען פאר דעם צוועק, וואס בילדעט די גרונדלאגע פון אונזער אלעמענ'ס אויפ־בויערקייט: פאר א באדייטענדע פאר־גרעסערונג פון אונזער ערד־באזיץ אין ארץ ישראל — א צוועק, וואס וועט דוקא איצט, ווען עס ווערען נעמאכט פּרובען די דאזיגע גרונדלאגע פון אונזער ארץ ישראל'דיגער עקזיסטענץ פון אונז אוועק צורוויבען. געפינען א שטארקע ענטוזי־אסטישע אונטערשטיצונג.

די דאזיגע אקציע, וואס איז אונ־טערגענומען געווארען דורך דעם קרן־קימת מיט דער גרעסטער ענערגיע, וועגרעט ווי־דער אמאל דעם אינטערעס אויף די גאל־דענע ביכער, וועלכע זענען דורך דעם אידישען פאלק אזוי ווארים אויפגענומען געווארען, כדי עס זאָלען אין זיי — אזוי ווי אין די שיבת־ציון צייטען פון גלות בבל — פאראייביגט ווערען די נעמען פון אלע גרופּעס און פערזאנען, וואס ווילען העלפען ביים אויפבוי פון ציון. די דאזי־גע ביבער קוקען צוריק אויף א געשיכטע פון לדיי צענדליג יאהרען. דאס ערשטע גאלדענע בוך איז פארלענט געווארען אין יאהר 1903. ווען דאס ביורא פון קרן קימת האט זיך נאך געפונען אין וויען, און דער ערשטער נאמען וועלכען ער טראגט איז פּראָפעסאָר שאפּיראָ'ס — דער שעפער פונ'ם קרן קימת. ביז'ן יאהר 1917 האט געצעהלט דאס בוך 6000 איינשרייבונגען. פאר וועלכע עס זענען איינגעפלאסען צו 10 פונט פאר יעדער. דאס צווייטע גאלדענע בוך שטעהט אין באציהונג צו לארד באלפור, ווייל עס איז פארלענט געווארען באלד נאך דער באל־פור דעקלעראציע. אינ'ם דאזיגען צוויי־טען בוך פיגורירט דער נאמען פונ'ם איצ־טיגען קרן קימת דירעקטאר אויסישקין אלס דער ערשטער. נאך סאן־רעמא האט מען אנגעהויבען א נייע בוך. וואס טראגט דעם נאמען פון סער הערבערט סעמיועל אלס ערשטען. צוריק מיט דריי יאהר איז נאך א פערט בוך אויפגעלעגט געווארען, כדי צו פייערען דעם 25 יעהריגען יובילעאום פון זינט עס איז אנטשטאנען דער קרן קימת. דורך די דאזיגע פיער ביכער איז ביז היינט איינגעפלאסען פאר'ן ישוב ארץ ישראל א סומע פון איבער 233.000 פונט — א סומע וואס האט א סך ביינע־טראגען כדי צו ערווערבען די 300.000 דונאם פון קרן קימת ערד אין ארץ ישראל.

איצט, ווען מען שטעהט פאר דער ארויסגאנג פון א נייעם גאלדענעם בוך, וואָלט כדאי געווען, אז אלס אייביגע אנ־דענקונגס־נדבה פאר א מאנומענט פון אזא גרויסען נפטר, זאָל דאס בוך איבער־שטיינען זיינע, פיער פארענגער. ווען אפילו זיי האבען זוכה געווען צו א געזונ־ווירדיגען אויסזעהן. מען האט אויך ביי יענע פיער ביכער ניט געפארבט קיין מיה און קאסטען, און מען דארף פרעגען צי דער קינסטלערישער רעזולטאט אנט־שפּרעכט די פארוועגדונג פון ענערגיע און מיטלען.

אינ'ם ערשטען גאלדענעם בוך זעהט מען דייטליך זיין אנטשטעהונגס־ע פּאָכע: די קינסטלערישע עפּאָכע. אין וועלכער בעקלין און קלינגער זענען אין א געווי־סער מאס געווען די באהערשער פון דעם מיטעל־אייראָפּייאישען געשמאק. צו דער אפּטימיסטישער ראמאנטיק פון יענער צייט. וועלכער האט געשטרעבט אויס־צודריקען איהרע חיינישע לענענדרע־חלומות אין א מעגליכסט זינפעליגען אופן, איז נאך צוגעקומען אויך אונזער. אבי־סעל קליינבירגערליך־ געווארענע, ראָמאנ־טיק וואס איז ניי איינגעפלאמט געווארען דורך די ארץ ישראל'דיגע ראָמאנקען. דאן איז אריינגעדרונגען אין אידישען געשמאק די פארשטעלונג פון קארן־ זאנגען, פאלמען־בוימער, ווייינטרויבען און פרויען־גע־שטאלטען וואס טראגען פרוכטען, אלס סימבאל פון אונזערע צוקונפטס־האפנונ־גען. אינ'ם מאלער און ראדירער ליליען האט דער דאזיגער אופן פון קאנקרעט־ראמאנטישער פארשטעלונג געפונען איהר לעבעדיגען אויסדרוק, איהם איז אנ־פארטרויט געווארען די צייכנונג פון איינ־באנד צום ערשטען בוך. דער דאזיגער איינבאנד איז פון טיעף ברוינעם לעדער: עס זענען אין איהם איינגע־פרעגט הארן־ זאנגען און דאס ביילד פון דער שטאדט ירושלים. איבער וועלכער עס נעהט אויף א גרויסע גאלדענע זון. די דייטיגע צירונג פון גאלדפּלאטען און גאל־דענע לייסטען מיט אריינגעלייגטען בלויען עמאיל און טערקיזען. ענטשפּרעכט דעם סטיל פון דער צייט, וועלכער האט זיך נערן געשטיצט. לויט זיינע אנגענעם־טרויעריגע אלגיינונגס־ באדערפעניש־ען. אויף מיטעלאלטערישע פארמען פון האנד־ווערק־קונסט.

דער איינבאנד צום צווייטען גאל־דענעם בוך איז א ווענינער שעהן אויס־געפערטיגט. א קליין קונסטווערק און א סך מעהר קונסטגעווערבליכער קוריאז. ביי וועלכען מען מערקט נאנץ דייטליך, אז קונסטשאפונג זאָל זיין ווירדיג. מאכטיג־טען אין די זאמלונגען פונ'ם בריטישען מוזעאום.

ווען אין דער אינדיגער אייגענאר וואס איז אונ־טשאנען אין דער ציים פון דעם וועלט־קריעג, האט געזאלט באוויזען אז אין ארץ ישראל איז שוין אנטשטאנען א נייע אידישע קונסט. וואס שאפט זיך אזעלכע איינגעע פארמען. צוליעב די דאזיגע כונות האט געוואלט "בצלאל" — וועלכען ס'איז איבערגעגעבען געווארען די אור־בייט — אינ'ם איבערווייזען די אינטעלי־גענץ איבער דעם קינסטלערישען אר־סטיקט, וואס האט ביז דאן באהערשט זיין שאפונג. מאכען ווייטערדיגע אר־וון צו פאראייניגען זיינע פארשיעדענע וואַרשטאטען. אויפ'ן דאזיגען איינבאנד דעקעל ווימעלט עס מיט פון איינעלע מאטעריאלען: עלעפאנטביין, גאלד, זילב־בער־ פיליגראן, האלב־ איידעל שטיינער, גשעניטענע שטיינער. דאנעבען הערשט א צאלרייכע דעקונג פון איינצעלנע בילדער בילדער פון תנ"ך, לאנדווירטשאפטליכע סימבאלען, א פיעלפארבינער רענען־בויגען גשעניטען אין עלעפענבטביין, און אין מי־טען, א חסיד וואס אלערט די ערד. נעגא־טען פון גאלד. דא איז אזא פארשיעדענ־ארטיגע רייכקייט, אז אין זכרון בליבט אפשר דורך יענע שעהנע קליינינקייט, אבער דעם אלגעמיינעם איינדרוק פון דעם גאנצען איז אין דער ריכטונג פון אינגאנצען נאך איינינע מינוטען.

דאס דריטע גאלדענע בוך טראגט שוין דעם שטעמפּעל פון אן אנדער עפּאָ־כע און ווירקט באדייטענד עסטעטישער פון די ערשטע צוויי. קורס־כל, האט דער יונגער ארץ־ישראל'דיגער קינסטלער, ק א ט ל ע ר , וועלכער האט געמאכט די צייכנונג פון דעם באנד, פארווענדעט א מאטעריאל וואס ענטשפּרעכט דער צייט — א באהערשטער דורך נאטורליכע־שאפט און טעכניק — כלומר, האלץ. צו־פאסענדיג זיך צום מאטעריאל און צייט צייטגייסט, אפשר אויך מיט א נעווייסער גענגערשאפט גענען דעם גשמאק פון בויד דע אנדערע ביכער. זענען דא אלע שנערקעל־ווערק אויסגעמיטען און דאס גאנצער איינבאנד איז אין די איינפאכ־סטע ליניעס נעהאלטען. א גלאטע פלעכע נעהאלטען אין וואמען בהיינעם האלץ־פאן, מיט אן איינגראווירטער שוואַרץ־ווייסער ארום איהר. און אלס איינציגע צייטונג אויף דער פלאכע א ניט קיין סך פארלאנגענדיגע אנווייזונג: א בילד פון חיפה'ר בוכט מיט'ן אויפבליק אויפ'ן עמק־יזרעאל — דער שוים פונ'ם נייעם אידישען לעבען. די איינציגע נאר־צירונג באשטעהט אין א ברייטען פאר־גאלדענעם מעטאל־ראנד. אויף א נייער טיעפערער קינסטלערישער קולטור וויזט ביים דאזיגען בוך, אויסער דער אלער־מיינער דרוק־ארבייט און בינדעריי, וועל־כע זענען פאלשטענדיג אליין אין לאנד דורכגעפירט געווארען, באזונדערס די אינווייניגסטע אויסשטאטונג פונ'ם בוך, וואס איז פארזעהן מיט'ן בעסטען מאט־בעטאנטען פאפּיר.

נעגענאיבער דעם דאזיגען ווערק, וואס איז א פרוכט פון ריכטיגען געפיהל און איז צוגעפּאסט צו דער צייט, איז דאס פערטע בוך ניכער נאכאמאל א צור־ריקקער אין דער ריכטונג פונ'ם געוועזענ־ליך אנגענומענעם "פּראכט־באנד". דער ארץ ישראל'דיגער מאלער ש ט ר י ד האט זיך ביים דאזיגען באנד ווידער אומ־געקערט צום לעדער מיט שווערע זילבער־לייסטען און זילבער־שלעסער, און צו די באקאנטע אלענארישע בילדער (אן ארבי־טער אין קאמף מיט א קאקטוס־בארן — מיט'ן שליח פון דער מדבר און פון טרוי־ענהייט, און נעגענאיבער איהם — א בליהענדיגע פרוי מיט א פולען פרוכט־קויש. אלץ אין געשריבענעם זילבערנעם ארויך צו פארווענדונג פון האלב־אידע־שטיינער. ניט איבריג געלונגען איז דער אויסזואל פונ'ם מיטעלשטיק: א קליינע מפה פון ארץ ישראל געשניצט פון עלעפנביין. אין וועלכער די מיזכון אלע די ישובים זענען באצייכענט מיט העל־בלויע שטריכען. פונקטען און איינינע קליינע פערקיזען; דאס איז צופיעל נא־אינו און שפּילעריש פאר'ן שווערען אונ־טערנרונד פון לעדער און זילבער. שעהנער פון דער אויסערליכער איז די אינערליכע צירונג פונ'ם בוך. ס'איז געמאכט ליט'ן געשמאק פונ'ם דריטען בוך.

און איצט זאָל א פיערט בוך געשאַ־פען ווערען — א "ספר־זכרון" — אין וועלכען מען זאָל זיך אויף א באזונדערען אופן אויסדריקען די פארקניפּונג פונ'ם אידישען גורל מיט'ן נאמען פונ'ם דריי־סען ענגלישען מלוכה־מאן און פילאנטאָ־פּ. עס האט א גרויסע באריטונג, אז דער דאזיגער באנד זאָל עסטעטיש זיין און זאָל האבען א דורכאויס באפרידיגענדען אויסזעהן, און ניט דויקא מיט אלענאר־ישע פארשטעלונגען. נאר מיט א צוזאמענ־קלאנג פון פארבען. פארבען און מאָטע־ריאל, אזוי אז עס זאָל געבען דעם מאָ־סענדען אויסדרוק פון מיזגה אזאמענ־האנג צווישען אידישען פאלק און דער גרויסען נפטר, און פדי די אידישע קונסטשאפונג זאָל זיין ווירדיג. מאכטיג־טען אין די זאמלונגען פונ'ם בריטישען מוזעאום.

דער גראנדיעזער פּראטעסט

(פאָרזעצונג פון פּיידיש 4)

פאָדערונג פון א פּרישטענדיגער פרייער אימיגראציע פון אידען אין דעם לאנד, וואו אונזערע נביאים געפּרעדיגט, וועגען יושר און וועלטס־גערעכטיגקייט, עס ווערט פארענדיגט מיט דער פאראיזי־רונג דאס קיין זאך אין דער וועלט וועט אונז ניט אפּהאלטען פון אונזער וועג, דער וועג פון שלום און פון שאפען...

אין ירושלים איז דער פּראטעסט־סטרייק פאראיבער נאך פיעל אימפּאזאנ־טער. אין ירושלים איז די באפעלקערונג א גענעישטע פון אידען מיט אראבער. דאר־טען האט דער פאקט פון דער אידישער נאציאנאלער ריגונג אין דער וועלט, אלס פאר־עהרונגס אויסדרוק פאר'ן פארשטארבע־נעם. אזאי ארום זאָל אויף א איינגאנאר־טיגען אופן אנטשטעהן אין דער גאנצער וועלט א היסטאָרישע פארצייכענונג פון דער אידישער ווירקזאמקייט, און פון דער דאזיגער מערקווירדיגער און אין א סך באציהונגען וויכטיגער באציכונג זאָל איין עקזעמפּלאר בלייבען אין באזיץ פונ'ם אידישען פאלק — אינ'ם הויפט ביורא פון קרן קימת — און א צווייטער זאָל איבערגעגעבען ווערען דעם בריטישען מו־זייאום. דער קרן קימת האָפט, אז דאס וועלט־אידענטום וועט ארויסווייזען אינ־טערעס פאר דעם דאזיגען פּלאן און וועט זיך פאר נארנישט אפשטעלען אויסצודרי־הען איהר דאנקבארקייט אויף זיין הים־טארישען וועג.

דער סך־הכל פון 100.000 פונט, וועלכען דער קרן־קימת האָפט צו געווינען דורך 5000 איינשרייבונגען אינ'ם גאל־דענעם באלפור־בוך, זאָל פארווענדעט ווערען פאר דעם צוועק, וואס בילדעט די גרונדלאגע פון אונזער אלעמענ'ס אויפ־בויערקייט: פאר א באדייטענדע פאר־גרעסערונג פון אונזער ערד־באזיץ אין ארץ ישראל — א צוועק, וואס וועט דוקא איצט, ווען עס ווערען נעמאכט פּרובען די דאזיגע גרונדלאגע פון אונזער ארץ ישראל'דיגער עקזיסטענץ פון אונז אוועק צורוויבען. געפינען א שטארקע ענטוזי־אסטישע אונטערשטיצונג.

די דאזיגע אקציע, וואס איז אונ־טערגענומען געווארען דורך דעם קרן־קימת מיט דער גרעסטער ענערגיע, וועגרעט ווי־דער אמאל דעם אינטערעס אויף די גאל־דענע ביכער, וועלכע זענען דורך דעם אידישען פאלק אזוי ווארים אויפגענומען געווארען, כדי עס זאָלען אין זיי — אזוי ווי אין די שיבת־ציון צייטען פון גלות בבל — פאראייביגט ווערען די נעמען פון אלע גרופּעס און פערזאנען, וואס ווילען העלפען ביים אויפבוי פון ציון. די דאזי־גע ביבער קוקען צוריק אויף א געשיכטע פון לדיי צענדליג יאהרען. דאס ערשטע גאלדענע בוך איז פארלענט געווארען אין יאהר 1903. ווען דאס ביורא פון קרן קימת האט זיך נאך געפונען אין וויען, און דער ערשטער נאמען וועלכען ער טראגט איז פּראָפעסאָר שאפּיראָ'ס — דער שעפער פונ'ם קרן קימת. ביז'ן יאהר 1917 האט געצעהלט דאס בוך 6000 איינשרייבונגען. פאר וועלכע עס זענען איינגעפלאסען צו 10 פונט פאר יעדער. דאס צווייטע גאלדענע בוך שטעהט אין באציהונג צו לארד באלפור, ווייל עס איז פארלענט געווארען באלד נאך דער באל־פור דעקלעראציע. אינ'ם דאזיגען צוויי־טען בוך פיגורירט דער נאמען פונ'ם איצ־טיגען קרן קימת דירעקטאר אויסישקין אלס דער ערשטער. נאך סאן־רעמא האט מען אנגעהויבען א נייע בוך. וואס טראגט דעם נאמען פון סער הערבערט סעמיועל אלס ערשטען. צוריק מיט דריי יאהר איז נאך א פערט בוך אויפגעלעגט געווארען, כדי צו פייערען דעם 25 יעהריגען יובילעאום פון זינט עס איז אנטשטאנען דער קרן קימת. דורך די דאזיגע פיער ביכער איז ביז היינט איינגעפלאסען פאר'ן ישוב ארץ ישראל א סומע פון איבער 233.000 פונט — א סומע וואס האט א סך ביינע־טראגען כדי צו ערווערבען די 300.000 דונאם פון קרן קימת ערד אין ארץ ישראל.

איצט, ווען מען שטעהט פאר דער ארויסגאנג פון א נייעם גאלדענעם בוך, וואָלט כדאי געווען, אז אלס אייביגע אנ־דענקונגס־נדבה פאר א מאנומענט פון אזא גרויסען נפטר, זאָל דאס בוך איבער־שטיינען זיינע, פיער פארענגער. ווען אפילו זיי האבען זוכה געווען צו א געזונ־ווירדיגען אויסזעהן. מען האט אויך ביי יענע פיער ביכער ניט געפארבט קיין מיה און קאסטען, און מען דארף פרעגען צי דער קינסטלערישער רעזולטאט אנט־שפּרעכט די פארוועגדונג פון ענערגיע און מיטלען.

אינ'ם ערשטען גאלדענעם בוך זעהט מען דייטליך זיין אנטשטעהונגס־ע פּאָכע: די קינסטלערישע עפּאָכע. אין וועלכער בעקלין און קלינגער זענען אין א געווי־סער מאס געווען די באהערשער פון דעם מיטעל־אייראָפּייאישען געשמאק. צו דער אפּטימיסטישער ראמאנטיק פון יענער צייט. וועלכער האט געשטרעבט אויס־צודריקען איהרע חיינישע לענענדרע־חלומות אין א מעגליכסט זינפעליגען אופן, איז נאך צוגעקומען אויך אונזער. אבי־סעל קליינבירגערליך־ געווארענע, ראָמאנ־טיק וואס איז ניי איינגעפלאמט געווארען דורך די ארץ ישראל'דיגע ראָמאנקען. דאן איז אריינגעדרונגען אין אידישען געשמאק די פארשטעלונגען פון קארן־ זאנגען, פאלמען־בוימער, ווייינטרויבען און פ